

ESTETINIŲ VERTYBIŲ SAMPRATA MORITZO GEIGERIO FENOMENOLOGINĖJE ESTETIKOJE

Sigita Šilingaitė

Vytauto Didžiojo universiteto
Filosofijos katedra
K. Donelaičio g. 52, LT-44244 Kaunas
El. paštas: S.Silingaite@hmf.vdu.lt

Santrauka. Šiame straipsnyje analizuojama estetinių vertybių reikšmė Moritzo Geigerio plėtotoje fenomenologinėje estetikoje. Atsigręžimas į estetiškes vertybes leidžia susitelkti ties pačiu meno kūrinium – estetiniu objektu bei jame glūdinčiomis objektyviomis vertėmis. Estetinės vertybės tampa centrine ašimi, į kurią remiasi kiti svarbūs estetinės patirties dalyviai – menininkas ir žiūrovas. Apžvelgiamas kritikuotinas psichologijos bei meno istorijos požiūris į estetiką: psichologija telkia dėmesį į vidinius estetinėje patirtyje dalyvaujančių subjektų išgyvenimus, o meno istorija į estetinį objektą pirmiausia žvelgia per kintančių aplinkybių prizmę. Geigeris pabrėžia estetinių vertybių objektyvumą – nors suvokiamos iš asmeninės perspektyvos, jos nėra priklausomos nei nuo istorinių laikotarpių kaitos, nei nuo subjektyvių menininko ar žiūrovo estetinę patirtį lydinčių išgyvenimų. Geigerio estetinių vertybių samprata yra palyginama su Maxo Schelerio plėtotomis pamatinėmis vertybių idėjomis bei Nicolai Hartmanno estetinių vertybių teorija.

Pagrindiniai žodžiai: estetinės vertybės, estetinė patirtis, grožėjimasis, mėgavimasis.

XX a. pradžioje vertybių teorija tapo aktuali ne tik etikoje, kultūros ar religijos filosofijoje, vertybės sąvoka naujai atrandama ir estetikoje – grožio raiškos fenomeno tyrinėjimuose. Estetikoje apie vertybių svarbą imta kalbėti siekiant sugrįžti prie paties estetinio objekto, nuo kurio buvo nutolta į estetiką ėmus žvelgti iš kitų estetinę patirtį analizuoti mėginusių mokslų perspektyvos: psichologijos, meno istorijos. Svarbų indėlį į estetikos kaitą ir į vertybių filosofijos vystymąsi įnešė Maxas Scheleris – jo vertybių teorija tapo pamatine ir kalbant apie estetinių vertybių sampratą, kurią tuo pačiu metu vystė *Miuncheno fenomenologinės mokyklos* filosofai Romanas Ingardenas, Dietrichas von Hildebrandas, Moritzas Geigeris, taip pat šiai draugijai nepriklausęs, tačiau

estetikos tema aktyviai rašęs Nicolai Hartmannas. Arčiausiai prie vientisos estetinių vertybių teorijos priartėjo Geigeris, kuris visą savo dėmesį skyrė estetikos mokslui, o estetinėms vertybėms teikė ypatingą reikšmę. Tačiau ir kitų minėtų autorių darbuose juntama visus juos vienijanti tendencija: dėmesys čia telkiamas estetinio objekto link bei išryškinamos pagrindinės meno kūrinių estetinių vertybių savybės.

Šiame straipsnyje bus tiriamas fenomenologinio metodo, kurį Miuncheno fenomenologinės mokyklos filosofai perėmė iš savo mokytojo, fenomenologinės filosofijos pradininko Edmundo Husserlio, pritaikymas estetikoje: „Metodas, kuriuo naudojantis estetika gali išreikšti savo specifiškumą, yra fenomenologinis: tai yra nei indukcinis, nei

dedukcinis metodas, jis susideda iš esmių įžvelgimo“ (Fabiani 2010: 127). Fenomenologinės estetikos pagrindu tampa įžvalga, intuicija, sąmoningas dabarties akimirkos išgyvenimas, visa tai leidžia susitelkti ties estetiniu objektu, jam suteikiant galimybę atsiskleisti tokiam, koks jis yra, kartu išgyvenant jį kaip estetiškai vertingą, t. y. įimančią jo estetiškumą išreiškiančias estetiškes vertybes. Be to, šį metodą Geigeris taiko siekdamas nuskaidrinti ankstesnių mokslų netinkamomis, nuo estetinių vertybių ir meno esmės pažinimo nutolinančiomis sąvokomis apipintą grožio raiškos fenomeną. Taigi, šiame straipsnyje, remiantis pagrindinėmis Geigerio fenomenologinės estetikos idėjomis, publikuotomis pirmaisiais XX a. dešimtmečiais, bus siekiama iš naujo apsvarstyti estetinę patirtį ir atkreipti dėmesį į joje pasirodančių estetinių vertybių svarbą.

Pagrindinis straipsnio tikslas – remiantis Geigerio darbų rinkiniu *Meno kūrinio reikšmė* (Geiger 1976) bei kitais šio autoriaus tekstais, išanalizuoti estetiškes vertybės sąvoką bei jos reikšmę fenomenologinėje estetikoje. Papildomi tikslai – siekiant atskleisti platesnį, pagrindines Miuncheno fenomenologinės mokyklos idėjas atskleidžiantį kontekstą, aptarti Schelerio vertybių filosofijos įtaką Geigerio plėtotai estetinių vertybių teorijai, taip pat palyginti Geigerio ir Hartmanno estetinių vertybių teorijas. Svarbu pabrėžti, kad minėti palyginimai su kitais autoriais sudarys nepagrindinę darbo dalį: jie pasirinkti siekiant išryškinti Geigerio estetinių vertybių sampratos ypatumus.

Nors Geigerio darbams skirtos kritinės literatūros yra itin mažai, svarbu paminėti, kad Geigerio estetinių vertybių sampratą analizavo Monroe C. Beardsley, estetiškes patirties išskirtinumą ir estetinių vertybių

reikšmę aptaręs straipsnyje „Patyrimas ir vertybė Moritzo Geigerio estetikoje“ (Beardsley 1986). Taip pat šiame darbe bus remiamasi rinkinyje *Estetika. Menas ir pasaulio patirtis* (Mickūnas 2011) paskelbtu profesoriaus Algio Mickūno straipsniu „Moritzas Geigeris ir estetika: psichologizmo ir subjektyvizmo kritika“, kuriame aptariami pagrindiniai Geigerio estetikos sampratos ypatumai – kritikuojamas psichologinių meno aspektų sureikšminimas, pristatoma išplėsta objektyvumo samprata, glaustai analizuojamos estetiškes vertybės. Svarbu pabrėžti, kad šio straipsnio tyrimų laukas apims ne tik minėtą tematiką, bet ir kitų mokslų požiūrį į estetinę patirtį, taip pat bus papildytas fenomenologinę estetiką analizavusių kitų filosofų įžvalgomis.

Estetiškes vertybės ir estetiškes patirties sąvokų apibrėžimas

Nors dėl kintančių XX a. pirmos pusės aplinkybių bei 1933 metais vykusios priverstinės, aktyvią mokslinę veiklą pristabdžiusios emigracijos iš Vokietijos į Jungtines Amerikos Valstijas, Geigeris siekis sukurti nuoseklų, visas estetikos temas apimančią fenomenologinės estetikos sistemą liko iki galo neįgyvendintas, tačiau tyrinėjant Geigerio darbus aiškiai matyti šios sistemos apmatai: jo darbai apima ir kitų mokslų įtaką estetikai, ir kritikuotinų nuostatų – diletantizmo, sentimentalumo, empatijos – meno atžvilgiu aptartį, ir išsamią estetinio suvokimo analizę. Geigerio tyrinėtų estetikos temų skalė plati, tačiau įvairiuose jo straipsniuose vyraujantis atidumas estetinių vertybių klausimui, kruopštus jų tyrinėjimas ir su jomis susijusių pavyzdžių analizavimas neleidžia abejoti, kad estetiškes vertybės užima pamatinę vietą Geigerio plėtotoje fenomenologinės estetikos teorijoje.

Estetinėms vertybėms Geigeris skiria pagrindinį vaidmenį estetikos teorijoje: „vertybės – pirmoje vietoje; jomis matuojamas suvokiančiojo pergyvenimas“ (Geiger 1944: 180). Maža to, į estetiką Geigeris žvelgia ne iš įprastos *faktų* mokslų perspektyvos, estetikai jis turi savo apibrėžimą: „Estetika yra vertybių mokslas – formų ir estetinių dėsnių mokslas“ (Geiger 1976: 426). Visų galimų estetikos temų aibėje Geigeris apibrėžia ją labiausiai dominantį tyrimų lauką – klausia, kas yra estetinės vertybės, kokios yra joms būdingos savybės ir kodėl estetinėje patirtyje joms tenka pagrindinis vaidmuo?

Estetinė vertybė – tai objekto estetiškumas, jame esantis, per meno kūrinio medžiagiškumą – įvairias meno formas – besireiškiantis objektyvus grožio pradas. „Meno kūrinys ar gamtoje esantis objektas gali būti gražus ar bjaurus, originalus ar įprastas, didingas ar paprastas, skoningas ar vulgarus, išaukštintas ar nereikšmingas – visa tai yra estetinės vertybės“ (Beardsley 1986: 21). Estetinę objekto vertę mes išgyvename kaip jame juntamą gyvybiškumą, žaismę, kaip vieno ar kito estetinio objekto turimą prigimtine savybę arba, priešingai, meno kūrinyje juntame jų stoką (neigiamos savybės arba antivertybės), šiuo požiūriu estetiką domina visi – tiek teigiamai, tiek neigiamai vertingi objektai, veiksmai bei apraiškos (Mureika 2010: 209). Šias citatas papildytų ir Geigerio mokytojo Alexanderio Pfänderio mintis: „Estetinės vertybės gali būti kiekviename objekte kaip jo nuspalvinimas vertėmis. Estetinės vertybės paliečia objektus, procesus ir veiksmus visose srityse gamtoje, žmonėse ir mene“ (Pfänder 1973: 134). Taigi šiandien, gyvendami nuolatos kintančiame, gyvastin-game pasaulyje, mes esame supte apsupti

estetinių vertybių, kviečiančių dalyvauti estetinėje patirtyje – jas atpažinti, išgyventi. Vis dėlto vertybių klausimas mene yra itin nevienareikšmis: žvelgdami į meno istoriją, matome nuolatinę grožio sampratos kaitą, todėl pirmiausia kyla klausimas, ar estetinės vertybės – kintantis ar pastovus meno kūrinio pamatas? Ar esama pastovių, estetinėms vertybėms būdingų savybių?

Geigeris išskiria pagrindinius estetinių vertybių bruožus: jos pasižymi tuo, kad, pirma, yra vidinės paties meno kūrinio savybės – suvokiame jas kaip meno kūrinio dalį, darniai įsiliejančią į harmoningą estetinio objekto vaizdą: „Estetinės vertybės yra vidinės meno kūrinio savybės, jame esančios, į jo visumą inkorporuotos“ (Geiger 1976: 426). Antra, estetinės vertybės yra objektyvios, vadinasi, jos yra prigimtines paties meno kūrinio savybės, kurios yra nepriklausomos nuo jas supančių aplinkybių: kintančių stilių, besiskiriančių skonių, subjektyvių vertinimų. Estetinės vertybės esti nepriklausomai nuo to, ar jos bus suvoktos, ar jų nesuvoks niekas – jų egzistavimas nereikalauja nei atpažinimo, nei pagrindimo. Trečia, estetinės vertybės yra suvokiamos jusliškai, tiesioginėje patirtyje, kurios pagrindiniai dalyviai yra suvokėjas ir estetinis objektas, pavyzdžiui, klausydamiesi išgyvename muzikinio kūrinio vertę, skaitydami suvokiame romano vertę, žvelgdami regime vertę dailės kūrinyje. Ketvirta, estetinės vertybės yra į nieką neredukuojamos: jų negalime niveliuoti į jokią kitą žmogiškąją patirtį, pavyzdžiui, į jausmus, tokiu atveju estetinė patirtis yra perkeliama į kitų mokslų tyrimų lauką.

Estetinės vertybės yra pagrindinė sąlyga autentiškai estetinei patirčiai rasti – išvelgus tokią estetinių vertybių reikšmę, naujai apibrėžiama ir estetinio patyrimo samprata,

pabrėžianti skirtumą tarp tikrosios estetikos patirties ir mene išgalėjusio, su tikrąja estetinė patirtimi dažnai tapatinamo diletantizmo apraiškų. „Tik toks pergyvenimas yra estetiškas, kurį sukelia meno veikale glūdinčios vertybės arba estetiškas objektas. Todėl diletantišku laikytinas kiekvienas pergyvenimas, kuris kilęs iš kurių kitų šaltinių, tačiau dedasi estetiškas esąs“ (Geiger 1944: 166). Neretai suklystama, kitokio pobūdžio išgyvenimus, pavyzdžiui, sentimentalias, su estetiniu objektu nieko bendro neturinčias nuotaikas ėmus laikyti tikrosiomis estetikomis patirtimis, tačiau estetiškas suvokimas, remiantis Geigeriu, pirmiausia yra estetinių vertybių suvokimas, todėl estetiką turėtume vadinti vertybių mokslu. Fenomenologiniu žvilgsniu pažvelgus į estetikos patirtį, naujai suformuluojami ir pagrindiniai estetikos patirtyje dalyvaujančiųjų subjektų uždaviniai: menininko tikslas yra estetinių vertybių meno kūrinyje išryškėjimas, žiūrovo siekis – šių vertybių išvėgimas, suvokimas ir jų daromos įtakos patiriančiam subjektui išgyvenimas.

Kuo vertybių mokslas skiriasi nuo faktų mokslo?

Geigerio sukurtas *estetikos kaip vertybių mokslo* apibrėžimas pirmiausia kelia šiuos klausimus: kuo yra ypatingas vertybių mokslas ir kodėl estetiškas objektas ir estetikos patirtis negali būti tyrinėjama iš įprastinės *faktų* mokslų perspektyvos? Siekdamas paaiškinti tokią estetikos sampratą, Geigeris brėžia skirtį tarp estetikos, kaip estetinių vertybių mokslo, ir estetikos, kaip faktų mokslo. Į estetiką, kaip į vertybių radimosi ir raiškos lauką, Geigeris žvelgia per fenomenologinės filosofijos prizmę, o faktų mokslų pavyzdžiais pasirenka psichologiją ir meno istoriją. Šie mokslai tiria estetikos

objektus, taikydami jiems įprastus metodus bei pabrėždami juos labiausiai dominančius meninės patirties aspektus, kurie neretai tik atitolina suvokėją nuo tikrosios estetikos patirties išgyvenimo ir iškreipia estetiškumo sąvokos sampratą.

Psichologinė estetika: estetikos patirties psichologizavimas

Psichologinė estetika nuo vertybių estetikos pirmiausia skiriasi savo pagrindinio tiriamojo objekto pasirinkimu: pirmoji domisi estetikos patirtyje dalyvaujančiu subjektu, tiksliau, estetikos patirties metu subjektui kylančių jausmų analize, antroji – pačiu estetiniu objektu. Lig tol populiarią psichologinę estetiką Geigeris kritikuoja, nes dėmesys čia telkiamas ne į meno kūrinį, o į žiūrovo jausmus: estetikos išgyvenimas yra užgožiamas subjekto jausmų sureikšminimo, todėl estetikos patirtis yra psichologizuojama, tokiu atveju „estetikos išgyvenimas esąs jausmas, ir niekas daugiau, tik jausmas“ (Geiger 1944: 182). Jei jausmams užleidžiame pirmąją vietą ir visą dėmesį skiriame jų analizei, vadinasi, meno kūrinys yra reikalingas tik subjekto jausmams sužadinti – pernelyg didelis jausmų sureikšminimas iškreipia estetiškumo vertinimo kriterijus, nes apie meno kūrinio vertę sprendžiama remiantis vien jausminiu pagrindu, tačiau tuomet galima teigti, kad „kiekviena priemonė būtų gera, jei tik ji pakankamai intensyviai jausmus sužadina“ (*Ibid.*: 171). Toks susitelkimas į jausmus bet kurį estetikos objektą geba paversti sentimentaliu, žiūrovą į prisiminimus nukeliančiu meno kūrinium, tačiau pasinėrus į jausmų analizę nelieka objektyvaus vertinimo galimybės, nes centrinis objektas – meno kūrinys – dingsta iš suvokiančiojo dėmesio lauko. Mickūnas savo darbe taip

pat pabrėžia Geigerio siekį estetines vertybes atskirti nuo psichologinių aspektų: „Geigerio argumentai teikia išvalgą, kad vidinių jausmų, nuotaikų ir būsenų kūrimas nesudaro estetinių verčių pagrindo, nes tokios būsenos nėra vertės, o tik paprasti psichologiniai faktai. Net pasitenkinimas tokiomis dirbtinėmis vidinėmis būsenomis yra faktas, nereiškiantis jokio estetiškos vertės masto“ (Mickūnas 2011: 68).

Taigi, psichologija į estetinę patirtį žvelgia pro jausmų prizmę, estetika, priešingai, šią patirtį siekia išgryninti, nuo jausmų atskirti, tai galima laikyti pagrindiniu šias dvi perspektyvas skiriančiu aspektu: svarbu pabrėžti, kad estetinė patirtis, nėra tik jausminė patirtis, todėl šios dvi skirtingos patirtys neturėtų būti tapatinamos. Pasinėrimo į jausmus pavojų, tuo metu iš savo dėmesio lauko pametant estetinį objektą, iliustruoja situacija, nutikusi anglų aktoriumi Garrickui (1716–1779): „Jis kartą susilažinęs, ketindamas publiką sujaudinti abėcėlę skaitydamas, šiai nė nepastebint, kas iš tikrųjų bus skaitoma. Garrickas lažybas laimėjęs: vienas tik balso vibravimas sujaudinęs žiūrovus iki ašarų, sukeldamas juose jausmus, į kuriuos jie sentimentaliam įknibo“ (Geiger 1944: 171). Šiuo atveju pats estetiškas objektas yra bereikšmis, jo turinys tampa nebesvarbus, nes estetinių vertybių vietą užpildo jausmai, vaizduotė, asmeninės patirtys. Tiek kūrėjui, tiek žiūrovui estetiškos patirties metu kylančios vizijos ar asociacijos galėtų būti tik estetiškos patirties papildinys, iš dalies praturtinantis kūrinių, bet jos neturėtų būti laikomos tikraja estetinė patirtimi. „Jei tai tik nekenksmingi vaizdai-palydovai, tuomet nereikia jų ir kratytis. Svarbiausia yra viena, būtent: ar šie vaizdiniai bei mentaliniai svajojimai turi įtakos meno pergyvenimui, ar ne; arba:

ar juos galima laikyti pašaliniais priedais, ar galbūt šiems aplinkui sukančioms mintims bei vaizdiniais atsidedame – jais grožimės, užuot pačiam kūriniui pavedę išgyvenimą lemti“ (*Ibid.*: 169). Estetinių objektą supainiojus randasi diletantizmo – mėgėjiško, paviršutiniško požiūrio į meną pavojus, kai tikroji estetinė patirtis tėra tik iliuzija: „Grožėdamiesi tomis apsuokui žaidžiančiomis asociacijomis, estetinių objektą pamesime iš akių lygiai taip pat, kaip ir tada, kai meno veikalo medžiagiškumui pavesime estetinių pergyvenimą nulemti“ (*Ibid.*). Tik tuomet, kai meno kūrinių gebame išlaikyti pagrindinio estetiško objekto vietoje neužleisdami jos jausmų analizei, tokią patirtį galime vadinti estetinė patirtimi, todėl galima teigti, kad metodai, kuriuos psichologija taiko estetikai, yra tinkami subjekto savianalizei, bet ne estetiniam išgyvenimui tirti.

Meno istorija: faktiškumas ir reliatyvumo problema estetinėje patirtyje

Estetinių vertybių meno kūrinyje raiškos neatskleidžia ir antruoju faktų mokslų pavyzdžiu pasirinkta meno istorija: ji stebi laikotarpių kaitoje kintančius stilius, analizuoja sudėtingas meno kūrinių struktūras, tiria menininkų biografijas, tačiau estetinių vertybių išvėlgimas ir suvokimas lieka nuošalyje. „Meno istorija yra istorinių faktų mokslas, kaip ir visi kiti faktų mokslai: mokslai apie valstybių istoriją, ekonomiką, taip pat fizika ar karinių ginklų tyrinėjimai. Estetinės vertybės, idealumas, pavaizdumas šioms mokslams yra faktai“ (Geiger 1976: 384). Menininkai, meno kūriniai, įvairūs stiliai, skirtingos technikos – visa tai meno istorija tyrinėja iš faktų mokslų perspektyvos, o estetiškos vertybės lieka už faktų

mokslių tyrinėjimų ribų, todėl meno istorija neturėtų spręsti meno kūrinio vertės – jo estetiškumo reiškimosi arba, priešingai, jo stokojimo klausimo.

Meno istorijai, kaip faktų mokslui, būdingas estetinio objekto išskaidymas į dalis, o jam priskiriamos mokslinės sąvokos bei interpretacijos neretai apsunkina suvokimą kūrinio, kuriame užfiksuotas autentiškas, subjektyvus žvilgsnis į pasaulį, kartais apskritai kalbai nepasiduodantis: „Medis nustos buvęs pavaizdžia vienove, jei mes įsimanysime jį aprašyti, į klasifikaciją įtraukti, pažinti per sąvoką. Gi estetinis suvokimas pavaizdumo nepanaikina“ (Geiger 1944: 203). Estetinės patirties atveju už mėginimus paaiškinti, analizuoti ir apibrėžti kur kas vertingesnės esama tiesioginės asmeninės patirties ir žmogiškųjų patirčių estetiniame objekte atpažinimo. Kasdienėje mūsų veikloje gausu pavyzdžių, atskleidžiančių meno istorijos požiūrį į estetinį objektą: „Populiarūs muzikos vadovėliai su savo paaiškinimais daug šiuo atžvilgiu nusideda, kai jie kiekvieną muzikos kūrinio tarpsnį (fazę) stengiasi kaip nors paaiškinti“ (*Ibid.*: 168). Mokslinė analizė ne tik suskaido kūrinį į dalis, taip panaikindama darnią jo visumą, bet taip pat gali būti įvardijama kaip kūrinio interpretacija, o ši – kaip išankstinė apie kūrinį suformuota nuomonė. Pasak Geigerio, „klausantis muzikos reikia kreipti dėmesį į patį jos kūrinį, o ne į kažin kokias su juo siejančias asociacijas“ (*Ibid.*), todėl tiek darbą paveikę autoriaus išgyvenimai bei jo įkvėpimo šaltiniai, tiek jį stebinčiam kylančios emocijos bei asociacijos dažnai tik klaidina, todėl svarbu jų atsisakyti.

Meno istorija, siekdama parodyti laikotarpių, stilių, meno suvokimo kaitą negali atsiriboti nuo subjektyvių, kintančių aplin-

kybių – meno istorijai svarbu parodyti, kaip vienas ar kitas laikmetis veikė meno kūrinius ar kokią įtaką meno kūriniai turi menininko asmenybei, taigi, čia veikia ir socialiniai, ir psichologiniai aspektai, tačiau estetinės vertybės, pasak Geigerio, kaip pastovios ir idealios meno kūrinio sąvokos nėra priklausomos nuo šios nuolatos vykstančios kaitos: „Estetinės vertybės yra nepriklausomos nuo subjektyvių vertinimų, individualių reakcijų į meno kūrinį, taip pat nuo istorinių, sociologinių bei psichologinių veiksnių“ (Geiger 1976: 377). Pasisakydamas prieš meno istorijos estetikai taikomus metodus bei teigdamas, kad estetinės vertybės yra laisvos nuo bet kokių subjektyvių, jas varžančių sąryšių, Geigeris eina kitu, realiatyvizmu, t. y. nuolatinę vertybių kaitą ir jų sąlygiškumą, mene kritikuojančiu ir atmetančiu keliu.

Siekis susisteminti ir išanalizuoti visus mus supančius objektus dominuoja ir estetikoje, ne tik kituose moksluose, tačiau fenomenologinė estetika siekia atsiriboti nuo meno, kaip faktų mokslo suvokimo. „Menas yra vertingas, nes jame glūdi tiesa apie tikrovę“ (Mickūnas 2011: 61), todėl estetinėje patirtyje už aktyvų sąsajų, paaiškinimų ir prasmių nuolatos ieškančių žmogaus protą labiau vertinama galimybė išvelgti, siekis pamatyti daugiau, nei mums akivaizdžiai duota. Kalbame apie menininko meistriškumą, meno kūrinio atsiradimo aplinkybes, vieną ar kitą meno istorijos laikotarpį – savo dėmesį neretai kreipiame tik į išorę, į aplinkybes, tačiau paveiksle akimirksniu atgyjantis peizažas, statuloje sužimbanti gyvybė, gyvastingas šokis ar skambus eilėraštinis liudija esant ir kitą, akivaizdžiai neregimą estetinio objekto pusę – išvalgos dėka retsykais išnyrančią prieš žiūrovo akis bei atveriančią estetines

vertybes, todėl estetiinė patirtis yra neatskiriama nuo ypatingo susitelkimo ties estetiiniu objektu: „Vertybių estetikai pirmiausia rūpi ne meną suvokiantis subjektas, bet pats veikalas. Šis esąs savaiame vertingas, nes tai juk vertybinių momentų – proporcingumo, gamtos pamėgdžiojimo vertybių ir t. t. nešiotojas; nesvarbu esą, ar kas šias vertybes suvoks, ar ne“ (Geiger 1944: 166). Psichologija geba analizuoti estetiinėje patirtyje dalyvaujančiojo išgyvenimus, be meno istorijos neturėtume meno kaitos suvokimo, tačiau estetinių vertybių meno kūrinys išvelgimas reikalauja taikyti kitokius metodus: psichologijos ar meno istorijos bandymai analizuoti estetiinę patirtį dažniausiai negali subjektui atverti meno kūrinio esmės, todėl Geigeris į estetiką kviečia žvelgti kaip į vertybių, o ne faktų mokslą, tokiu būdu tiesiogiai išgyvenant meno kūrinio gyvybiškumą ir jo unikalumą.

Maxo Schelerio filosofijos įtaka Geigerio estetinių vertybių teorijai

Nors būtų sunku išskirti vieną pagrindinį veiksnių, padariusių didžiausią įtaką Geigerio estetinių vertybių teorijos formavimuisi, tačiau galima teigti, kad visi svarbiausi Geigerio filosofiniai ieškojimai ir estetikos tematika sukurti darbai siejasi su Miunchenu, kur telkėsi to meto intelektualai bei menininkai, kur jo universiteto akademinėje veikloje jis aktyviai dalyvavo keletą dešimtmečių nuo 1904-ųjų. Mokydamasis Miuncheno universitete jis įsitraukė į tuo metu egzistavusios fenomenologų draugijos veiklą. Šios draugijos veikloje dalyvavo ir vertybių teorijoje ryškų pėdsaką palikęs Scheleris, kuris „fenomenologinę vertybių filosofijos fazę pradėjo kaip kovą prieš Kanto formalizmą ir Nietzsche’s nihilizmą“ (Schwarz 1975: 127). Siekiant palyginti

šias dvi vertybių teorijas, svarbu pabrėžti tai, kad per vertybių prizmę Scheleris pirmiausia žvelgė ne į estetikos mokslą, bet į etikos, religijos, kultūros filosofijos bei antropologijos mokslų analizuojamas problemas, tačiau nepaisant to jo universali vertybės sąvokos samprata darė įtaką ir estetiinės patirties analizei: Geigerio plėtotą estetinių vertybių teorija bei estetikos, kaip vertybių mokslo, idėjos išplėtojimas rėmėsi ir Schelerio filosofija. Taigi, kokia yra Schelerio vertybės samprata ir kokio ryšio esama tarp Schelerio ir Geigerio vertybių teorijų?

Susitelkęs ties estetikos mokslo ribomis, Geigeris pateikia išsamią, estetiinėms vertybėms būdingų savybių analizę, o Schelerio vertybės samprata yra universali – pritaikoma įvairiuose moksluose, tačiau Scheleris taip pat kalba apie vertybėms būdingų savybių egzistavimą, jis teigia, kad jos yra nekintamos, idealios, į nieką kitą neredukuojamos žmonėse, reiškiniuose, daiktuose esančios ir besireiškiančios savybės. „Visos vertybės yra materialios savybės, kurios turi savo apibrėžtą tvarką ir yra nepriklausomos nuo formos, kurioje jos randasi“ (Scheler 1957: 40). Kalbant apie estetiką, toks abiejų filosofų vertybėms priskiriamas autonomiškumas reiškia jų savarankiškumą ne tik nuo estetinio objekto, kuriame jos randasi, bet ir nuo tą estetinį objektą patiriančio subjekto, nes jos yra suvokiamos *a priori* būdu – empiriniam patyrimui neturint jokios įtakos. Pasak Schelerio vertybių teoriją analizavusio Gerharo Ehrlo, „[k]ai Scheleris, kalbėdamas apie vertybės sampratą priskiria jai *a priori* sąvoką, tai reiškia, kad vertybei suteikiama galimybė būti nepriklausomai nuo bet kurio mąstančio subjekto“ (Ehrl 2000: 92). Tokiu atveju svarba yra suteikiama pačiam estetiniam objektui, kuriame randasi vertybės, jis tampa ašimi – vertybių

radimosi ir jų raiškos pagrindu. Tokia vertybių samprata reiškia subjekto dėmesio centre visada esantį estetinį objektą ir jo analizę, tačiau jausminis išgyvenimas negali būti tapatinamas su estetinių vertybių patyrimu, nes vertybės yra atskiriamos nuo subjekto.

Šių dviejų autorių vertybių teorijas jungia ne tik tai, kad tiek Scheleris, tiek Geigeris vertybėms suteikia nepriklausomumo nuo jas suvokiančio subjekto savybę, bet kartu ir tai, kad fenomenologinio metodo taikymas estetikoje prasideda nuo atsigręžimo į patį estetinį objektą ir leidimo jam atsiskleisti tokiam, koks jis yra, tačiau apie tokią galimybę galime pradėti kalbėti tik tuomet, kai esame nubrėžę aiškią ribą, skiriančią estetinio objekto pamatą sudarančias objektyvias vertybes nuo menininko ir žiūrovo jam priskiriamų subjektyvių reikšmių: „Scheleris atskiria esmę (Wesenheit) ir atsitiktines mus supančios tikrovės savybes“ (Ehrl 2000: 101). Šios antrinės savybės yra priklausomos nuo estatinės kūrinio vertės, todėl negali būti vadinamos pagrindinėmis. Šiuo atveju svarbu susitelkti į tikrąsias meno kūrinio savybes, nesupainiojant jų su meno kūrinio sukeltais žiūrovo jausmais, kurie neretai imami laikyti tikroju estetiniu išgyvenimu. „Scheleris skiria objektyvų vertybių turinį ir subjektyvų vertybių išgyvenimą, kai jos yra suvokiamos jausmais“ (Henckmann 1998: 100). Nors estetinius objektus patiriame subjektyviai, kiekvienas iš unikalios perspektyvos, turėdami savo patirtį, savo nuomonę bei individualų skonį, estetinių objektų egzistavimas santykyje su estetiniu išgyvenimu yra objektyvus – subjektas neturi įtakos objektui.

Vertybės – amžinos, nekintančios, idealios – šią Schelerio vertybių sampratą perima Geigeris, išplėtodamas ją estetikos

moksle. Vertybės yra nesukurtos nei menininko, nei žiūrovo, jos esti meno kūrinuose, lygiai taip, kaip jos reiškiasi žmogui: „Vertybių buvimas mūsų kasdienėje moralėje ar estetiniuose sprendimuose, mūsų sprendimų apie daiktus ar žmones, jų gerumą ar blogumą buvimas visur yra žmonijos egzistavimo faktas, nepriklausantis nuo žmonių norų“ (Kelly 2011: 4). Išsiaiškinus estatinės vertybės sąvoką ir į ją pažvelgus iš keleto filosofų perspektyvų, kyla klausimas, kokiū būdu, t. y. kokios estatinės nuostatos laikantis, yra įmanomas estetinių vertybių patyrimas?

Grožėjimosi (Gefallen) ir mėgavimosi (Genuß) skirtis estatinėje patirtyje

Analizuojant Geigerio darbus aiškėja, kad estetinių vertybių patirtis nėra vienalytė, ji pasirodo esanti susimaišiusi su daugybe kitų estatinę patirtį lydinčių jausmų bei išgyvenimų, todėl aprašyti estatinę patirtį nėra paprasta užduotis. Dėl šios priežasties Geigeris pradeda nuo propedeutikos – parengiamojo, estetinių vertybių patyrimo link vedančio darbo. Jis detalai analizuoja kiekvieną estetikoje vartojamą sąvoką ir vieną po kitos atmeta netinkamas, taip siekdamas priartėti prie užsibrėžto tikslo – estatinės patirties apibrėžimo ir su ja susijusių sąvokų išgryninimo. Svarbiausia yra tai, kad estatinė patirtis yra neįmanoma be tinkamo žiūrovo nuostatos: „Estatinė nuostata nėra tikslas, ji yra sąlyga, kad estatinės vertybės būtų užfiksuotos, kad būtų prieinamos patiriančiajam“ (Geiger 1976: 546). Pasak Geigerio, tinkama žiūrovo nuostata yra būtina, nes estetiniame suvokime lieka tik du tiesioginame patyrimo susitinkantys dalyviai – žiūrovas ir meno kūrinys.

Esama keleto skirtingų kasdien patiriamų estetinių nuostatų – Geigeris skiria

dvi estetinio patyrimo galimybes: *estetinį grožėjimąsi* (Gefallen) ir *estetinį mėgavimąsi* (Genuß)¹. Iš pirmo žvilgsnio dvi labai panašios sąvokos iš tikrųjų veda skirtingomis kryptimis: estetinis grožėjimasis yra visuomet nukreiptas į meno kūrinį, estetinis mėgavimasis – į žiūrovo jausmus. Pasak Geigerio, estetinis patrauklumas (Gefallen) ir estetinis mėgavimasis (Genuß) yra tapatinami, o trapus šių sąvokų skirtumas išnykęs (Geiger 1913: 573). Nuolatos susiduriame su klausimu, kuriais žodžiais apibūdinti subjekto ir estetinio objekto santykį, tačiau estetinio objekto patirtis dažniausiai asocijuojasi su patiriamu malonumo jausmu: jei meno kūrinys mums patinka, juo gėrimės, jis mums teikia džiaugsmą, mus įkvepia. Įvairiais laikotarpiais malonumo sąvoka buvo suprantama skirtingai, ir nors vienoje epochoje mažiau, kitoje daugiau aktuali, tačiau žmogui visada – viena iš svarbiausiųjų. „Iki XVII a. pab. malonumo, nuotaikos, džiaugsmo, meilės sąvokos buvo labai susijusios, jos – tarsi galutinis žmogaus tikslas, kaip aukščiausiasis gėris – tikra palaima žmogui“ (ÄGB 2000–2005: 710). Ši perskyra, kurios analizei Geigeris skyrė itin daug dėmesio (jai skirtas Geigerio straipsnis „Beiträge zur Phänomenologie des ästhetischen Genußes“ (Geiger 1913)), yra esminė, pagrindinius tikrosios ir mėgėjiškos estetikos patirties skirtumus atskleidžianti skirtis.

Aiškesniam skirtumui tarp grožėjimosi ir mėgavimosi išryškinti pasitelkime pavyzdį: teiginys „Aš grožiūosi šiuo paveikslu“ rodo,

¹ Toks šių sąvokų vertimas pasirinktas siekiant tiksliau įvardyti šių dviejų estetinių laikysenų skirtumą. Vieninteliame Geigerio tekstu vertime (vertė R. Serapinas, 1944) šios sąvokos yra verčiamos kaip *gerėjimasis* (Gefallen) ir *mogis* (Genuß), tačiau pakitusi šiandienė kalba sunkina šių sąvokų suvokimą bei neišryškina jų priešpriešos.

kad meno kūrinys – pagrindinis šios situacijos dalyvis – kreipiasi į žiūrovą, kviesdamas ties juo susitelkti ir išvelgti jame glūdinčias estetines vertybes. Jei kūrinys žiūrovui patinka, jame esančias estetines vertybes jis suvokia ir joms pritaria, jei kūrinys nepatinka – estetikos vertybės taip pat yra suvokiamos, tačiau paneigiamos bet kuriuo iš paminėtų atvejų, tai yra tikras, tiesioginis žiūrovo ir kūrinio santykis. Teiginyje „Aš mėgaujuosi šiuo kūriniu“ svarbiausias dalyvis yra besimėgaujantis subjektas, o pačiam kūriniui tenka antraplanis vaidmuo. Jei grožėdamasis žiūrovas yra atviras estetikos kūrinio vertybių pažinimui, tai mėgaujdamasis žiūrovas negali jų pastebėti, nes dėmesio centre yra jis pats, juk kiekvienas malonumas yra savimalonumas, todėl kūrinys tampa tik mėgavimosi kilmės šaltiniu.

Grožėjimosi ir mėgavimosi skirtis dar labiau išryškėja subjekto ir objekto santykyje: grožėjimosi veiksmu subjektas yra aktyvus, t. y. jis ieško atsakymų į meno kūrinio jam užduodamus klausimus, jis sprendžia meno kūrinio vertybių patvirtinimo arba jų paneigimo klausimą, mėgavimosi veiksmu, priešingai, subjektas yra pasyvus, jo jausmai yra sukeliama objekto, t. y. meno kūrinio. Susitelkimą ties estetinio objekto daromu poveikiu žiūrovui Geigeris iliustruoja tokiu pavyzdžiu: „Tai būtų lygiai taip, jei į klausimą, kas yra žaibas, mes atsakytume: kai žaibas trenkia į medį, jį padega, kai trenkia visai šalia mūsų, mums sukelia išgąstį“ (Geiger 1976: 439). Emociškai kalbėdami apie patirtą žaibo poveikį, užmirštame apibrėžti patį objektą, taip yra ir estetikos patirtyje: estetinis mėgavimasis negali būti laikoma tikrąja estetinė patirtimi, nes jis neatsako į meno kūrinio keliamus žiūrovui klausimus, mėgavimasis yra tik emocija, sukeliama per meno kūrinį. „Liūdesys, apė-

męs išvydus kraštovaizdį, nėra grožėjimasis šiuo kraštovaizdžiu“ (Geiger 1913: 569). Minimas liūdesys yra vienas iš subjekto ir estetinio objekto santykio aspektų, tačiau jis nėra pakankamas: estetinio mėgavimosi nebus be visa apimančio, harmoningo visumos suvokimo ir jos reflektavimo bei estetinio prado kūrinyje išvėgimo.

Mėgavimasis meno kūrinium visuomet stokoja prisilietimo prie tikrųjų meno kūrinio vertybių, tai yra paviršutiniškas susipažinimas su estetiniu objektu: „Mėgavimosi estetika (Genußästhetik) nėra klaidinga, tačiau ji yra nevisavertė. Estetines vertes meno kūrinyje ji išvelgia išimtinai tik poveikyje, pavyzdžiui, kaip atgaivinantis gėrimas ar gomurį pamaloninantis skonis“ (Geiger 1976: 439). Ištroškę mes negalvojame apie patį gėrimą ar jo savybes, mes siekiame numalšinti troškulį, o atsigaivinę apie gėrimą daugiau nemažstome. Estetinio poveikio klausimą Geigeris atideda į šalį, svarbiausia ašimi čia lieka paties fenomeno – estetinio objekto – suvokimas bei jo vertybės, todėl nuo poveikio čia grįžtama prie paties daikto savybių, jo esmės atpažinimo.

Geigerio ir Nicolai Hartmanno estetinių vertybių sampratų palyginimas

Geigerio estetinių vertybių sampratą palyginus su filosofu Hartmanno (1882–1950) plėtotomis idėjomis, matyti keletas šių filosofų vertybių teorijas jungiančių ir keletas jas skiriančių taškų. Estetines vertybes analizavęs Hartmannas, kaip ir Geigeris, pirmiausia atkreipė dėmesį į estetinių vertybių objektyvumą – jos egzistuoja nepriklausomai nuo jas suvokiančios sąmonės ir yra prigimtinės daiktų ar žmonių savybės. Svarbu tai, kad menininkas meno kūrinyje esančias estetines vertybes išryš-

kina įvairiomis išraiškos priemonėmis – spalvomis, žodžiais, garsais ar judesiais žiūrovui atveria, bet jų nesukuria ir jų buvimui nedaro įtakos. „Kūrėjas išnyksta meno kūrinyje: jis pats daugiau nei kalba, nei rodo. Iš stebėtojo pozicijos tai galima išreikšti taip: jis, žiūrovas, stebi meno kūrinį, visiškai atsiskyrusį nuo savo kūrėjo. Meno kūrinys nusimetė nuo savęs kūrėjo subjektyvumą, kurį kartu su menininko individualumu ir patirtomis kūrybinėmis kančiomis paliko už savęs, lygiai taip meno kūrinyje pranyksta visos kūrėjo pastangos ir atliktas darbas“ (Hartmann 1953: 258). Hartmannas pabrėžia, kad estetinė patirtis vyksta juslėmis: medžiagiška kūrinio forma yra kuriama bei patiriama subjektyviai, iš estetinėje patirtyje dalyvaujančio subjekto perspektyvos – matant, girdint, jaučiant, tačiau vis dėlto jusliškai išvėgiamos estetiškos vertybės išlieka nekintamos, o meno kūrinio esmė – objektyvi.

Estetinių vertybių analizei reikalingas tik pats meno kūrinys, dažnai itin svarbiomis laikomos subjektyvios menininko patirtys ar žiūrovo interpretacijos pasitraukia į antrą planą, pirmąjį užleisdamos estetiniam objektui, kuris pasirodo esantis nepavaldu ir jokiai meno krypti: „Kodėl meno kūrinys visada sukuria neišsenkamumo, nebaigtumo įspūdį? <...> Meno kūrinys atsiskiria ir nuo kūrėjo, ir nuo vieno ar kito meno istorijos tarpsnio, ir nuo savitu būdu užfiksuoto dabarties momento. Bet kaip tuomet paaiškinti šį fenomeną?“ (Wischke 2010: 135). Estetinės vertybės egzistuoja savarankiškai, nereikalaujamos jas suvokiančio subjekto egzistavimo, savo buvimu jos suteikia meno kūriniumi gyvybiškumo momentų, kartkartėmis sužimbančių per medžiagišką meno kūrinio formą. Estetinis objektas yra nepavaldu ir laiko tėkmei –

kūrinyje esantys vertybiniai momentai kaskart pasirodo dabartyje – tiesioginiame objekto ir subjekto santykiyje, todėl yra visada aktualūs, nei senstantys, nei išnyksiantys. Tuo remiantis galima teigti, kad abu filosofai kritikuoja reliatyvizmo išsigalėjimą mene, estetines vertybes interpretuodami kaip kintamas, nuo istorinių laikotarpių bei žiūrovo suvokimo priklausomas meno kūrinio dalis. Skirtumas tas, kad Hartmannas, kitaip nei Geigeris, skiria reliatyvias ir absoliučias vertybes. Pasak Hartmanno, „turime atsakyti į klausimą, kada vertybės gali būti suvokiamos kaip reliatyvios, kada kaip absoliučios“ (Hartmann 1953: 361). Estetinėje plotmėje reliatyviomis vertėmis laikytina tai, kas priklauso nuo kintančių istorinių laikotarpių ar nuo skirtingų kultūrų, absoliučiomis – vidinės, idealios, nepriklausomos meno kūrinio dalys.

Meno kūrinį atskyrus nuo visų jį supančių aplinkybių, t. y. vertinant jį ne iš kintančių meno laikotarpių taško, tačiau susitelkiant ties pačiu estetiniu objektu, randasi galimybė kalbėti apie estetines vertybes. Šiam autonomiškumui iliustruoti Hartmannas pateikia tokį pavyzdį: „Tai, kad kūrėjo individualumas lieka už kūrinio ribų, ryškiausiai matyti portretuose, kai žiūrovai negali pasakyti, tai yra autoportretas ar ne“ (Hartmann 1953: 259). Nutapyto žmogaus asmenybė šiuo atveju tampa nesvarbi, tačiau įdomu tai, kad žvelgdami į portretą mes išvelgiame veide nuotaiką, akyse – gyvastingumą, portretas atkreipia dėmesį į visiems bendras žmogiškąsias savybes ir kartu tiesia nuorodas į unikalų gyvenamąjį žmogaus pasaulį. Vertybės meno kūrinyje yra išvelgiamos kaip visus subjektus jungiantys estetinio objekto aspektai, jos nėra sukuriamos menininko: „Ar realios, ar idealios vertybės nenusileidžia:

mes jas juntame, bet negalime jų sukurti“ (Kelly 2011: 4).

Kitas skirtumas išryškėja estetinės patirties analizėje. Geigeris susitelkia ties propeudeutika: vieną po kitos atmesdamas netinkamas estetines laikysenas, prieina prie *grožėjimosi* sąvokos – tokio subjekto ir objekto santykio išgryninimo, kuris estetinės patirties metu padeda atskleisti meno kūrinyje glūdinčias estetines vertybes. Hartmanno darbuose dėmesys telkiamas į meno kūrinio daugiasluoksniškumą: suvokdami vieną meno kūrinio sluoksnį po kito, prieiname prie meno kūrinio esmės, pavyzdžiui, dailės kūrinyje regime ne vienalytes spalvas, bet išžiūrėję pastebime tonus ir pustonius, ryškias linijas ir švelnius potėpius. Geigerio darbuose taip pat rasime meno kūrinio daugiasluoksniškumo idėją, tačiau ji čia suvokiama kitaip: meno kūrinys nėra atidengiamas sluoksnis po sluoksnio. Estetinės vertybės, būdamos nepriklausomos nuo jų pažinimo siekiančiojo, per kūrinį sudarančius sluoksnius, žaismės būdu tai išnykdamos, tai vėl prieš žiūrovą išnirdamos, estetinėje patirtyje dalyvauja, todėl gelminiai ir paviršiniai sluoksniai yra tarpusavyje susipynę: „nerasi nė vieno gelminio poveikio, kuriame nebūtų ir neturėtų būti daugiau ar mažiau įsipynę ir gyvybinių momentų“ (Geiger 1944: 193). Nors estetinės vertybės yra siejamos su gelminių sluoksnių išvelgimu, tačiau jų egzistavimas nebūtų įmanomas ir be paviršinio meno sluoksnio, kuriame reiškiasi gyvybiškumas ir žaismė.

Išvados

Atlikta analizė atskleidė, kad Geigerio plėtotos fenomenologinės estetikos centre – estetinis objektas, kuriame randasi ir reiškiasi estetinės vertybės, – jų išvelgimas meno kūrinyje yra tapatinamas su estetinė

patirtimi, todėl estetika Geigerio teorijoje yra vertybių mokslas. Estetinių objektą atskirdamas nuo estetinės patirties dalyvių subjektyvių išgyvenimų, Geigeris parodė, kad pasinėrimas į jausmines patirtis negali užtikrinti estetinio suvokimo galimybės, todėl didelę svarbą teikė tinkamai estetinės patirties dalyvio nuostatai – susitelkimui ne ties savo jausmais, o ties estetiniu objektu. Paaikšėjo ir tai, kad estetinės vertybės yra objektyvios – nors ir suvokiamos subjektyviai, jusliškai, būdamos prigimtinės meno

kūrinio savybės, jos nėra priklausomos nuo kūrėjo ar nuo žiūrovo. Esama glaudžių sąryšių tarp Geigerio ir Schelerio estetinių vertybių filosofijos – Schelerio suformuotą idealios, nekintančios vertybės sampratą Geigeris perkelia į estetinę plotmę. Geigerio ir Hartmanno estetines teorijas sieja keletas panašumų, iš kurių svarbiausias – estetinių vertybių objektyvumo samprata, o ryškiausias skirtumas – abiejų filosofų skirtingai interpretuojama meno kūrinio daugiasluoksniškumo idėja.

LITERATŪRA

Ästhetische Grundbegriffe (ÄGB): historisches Wörterbuch in sieben Bänden. 2000–2005. Herausgegeben von Karlheinz Barck. Stuttgart, Weimar: J. B. Metzler, Band 2.

Beardsley, M. C. 1986. Experience and Value in Moritz Geiger's Aesthetics. In: *Text, Literature, and Aesthetics* (in Honor of Monroe C. Beardsley). Amsterdam: Editions Rodopi B. V., p. 13–35.

Ehrl, G. 2000. Zum Charakter von Schelers Wertphilosophie. In: *Phänomenologische Forschungen. Neue Folge* 5, 1. Halbband, p. 91–115.

Estetikos enciklopedija. 2010. Sudarė Juozas Mureika. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

Fabiani, L. 2010. Moritz Geiger. In: *Handbook of Phenomenological Aesthetics*. Eds. H. R. Sepp, L. Embree. Dordrecht; Heidelberg; London; New York: Springer.

Geiger, M. 1944. Apie diletantizmą meno pergyvenime. In: *Ties grožio vertybėmis*. Sudarė R. Serapinas. Kaunas: Sakalo leidykla.

Geiger, M. 1913. Beiträge zur Phänomenologie des ästhetischen Genußes. In: *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung*. Band 1, Halle a.d.s. Verlag von Max Niemeyer.

Geiger, M. 1944. Meno paviršiniai ir gelminiai poveikiai. In: *Ties grožio vertybėmis*. Sudarė R. Serapinas. Kaunas: Sakalo leidykla.

Geiger, M. 1944. Meno psichinė reikšmė. In:

Ties grožio vertybėmis. Sudarė R. Serapinas. Kaunas: Sakalo leidykla.

Geiger, M. 1976. *Die Bedeutung der Kunst. Zugänge zu einer materialen Wertästhetik*. Gesammelte, aus dem Nachlaß ergänzte Schriften zur Ästhetik hrsg. von Klaus Berger und Wolfhart Henckmann. München: Wilhelm Fink Verlag.

Hartmann, N. 1953. *Ästhetik*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.

Henckmann, W. 1998. *Max Scheler*. München: Verlag C. H. Beck.

Kelly, E. 2011. *Material Ethics of Value: Max Scheler and Nicolai Hartmann*. Dordrecht: Springer.

Mickūnas, A. 2011. Moritzas Geigeris ir estetika: psychologizmo ir subjektyvizmo kritika. In: *Estetika. Menas ir pasaulio patirtis*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Pfänder, A. 1973. *Philosophie auf phänomenologische Grundlage*. München: Wilhelm Fink Verlag.

Scheler, M. 1957. Materiale Wertethik und Güterresp. Zweckethik. In: *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Werthethik*. Gesammelte Werke Band 2. Bern: Verlag Francke.

Schwarz, B. 1975. Wertphilosophie Dietrich von Hildebrands. In: *Die Münchene Phänomenologie*. Martinus Nijhoff, Den Haag.

Wischke, M. 2010. Nicolai Hartmann. In: *Handbook of Phenomenological Aesthetics*. Eds. H. R. Sepp, L. Embree L. Dordrecht; Heidelberg; London; New York: Springer.

THE CONCEPT OF AESTHETIC VALUES IN THE PHENOMENOLOGICAL AESTHETICS OF MORITZ GEIGER

Sigita Šilingaitė

Abstract. This article analyses importance of aesthetic values in phenomenological aesthetics developed by Moritz Geiger. Looking back at the aesthetic values allows focusing on the piece of art itself, i.e., an aesthetic object and the objective values lying behind. Aesthetic values become the central axis which is appealed to by the other players of aesthetic experience – the artist and the viewer. The approach of psychology and art history to aesthetics that deserves criticism is overviewed: psychology focuses on internal empathy of subjects participating in aesthetic experience while the history of art looks on the aesthetic object through the prism of changing circumstances at first. Geiger emphasizes the objectivity of aesthetic values, even though they are seen from the personal perspective, they do not depend on historical periods of change, nor on the artist or the viewer's subjective experience accompanying aesthetic experiences. Geiger's concept of aesthetic values is comparable with the ideas of core values developed by Max Scheler and the theory of aesthetic values by Nicolai Hartmann.

Keywords: aesthetic values, aesthetic experience, admiration, enjoyment.

Įteikta 2014 m. gegužės 6 d.